

Een eeuw gereformeerde kerk Vleuten-De Meern 1894 - 1994 (4)

door *Clement van Dijk*

In 1994 herdacht de Gereformeerde Kerk van Vleuten-De Meern het honderdjarig bestaan. Ter gelegenheid daarvan heb ik op verzoek van de kerkeraad de geschiedenis van die kerk in de archieven opgezocht en op schrift gesteld. Het resultaat is in boekvorm uitgegeven en o.m. aangeboden aan de Historische Vereniging hier terplaatse. Het bestuur van de Historische Vereniging heeft mij gevraagd een verkorte versie te willen samenstellen, die is afgestemd op het ledenbestand van de vereniging. Met genoegen heb ik daarin toegestemd. Na drie delen in het tijdschrift van december 1995 en maart en juni 1996 volgt hier het laatste deel. Wie na lezing van deze sterk verkorte versie graag het gehele verhaal wil kennen, kan het oorspronkelijke boek via mij bestellen. Het zal uiteraard worden geleverd zolang de voorraad strekt.

De vergaderplaats van de gemeente III

Een rondschrijven van de kerkeraad en de Commissie van Beheer aan familie en kennissen van de leden van de kerk, laat duidelijk zien in welke toestand de gemeente verkeert na de ontknoping van het conflict met de vrijgemaakten om de kerkelijke goederen. Maar het laat ook zien dat de gemeente niet bij de pakken is gaan neerzitten en het hoofd in de schoot heeft gelegd. Integendeel !

Daarbij is dan ook nog te bedenken dat de kerk van Vleuten-De Meern nog steeds een „bijstand-kerk” is en dat nog geruime tijd zal blijven ook.

Er was een aanbieding voor gratis ter beschikking gestelde grond vlak bij de kerk op Alendorp; aanbieder was Gijsbert de Rooij. Maar dat feestje kan niet gevierd worden want de gemeente verleent geen vergunning om daar een tweede kerk te bouwen.

Vooraf uit de kring van Vleutense gemeenteleden wordt voortdurend aandrang uitgeoefend de nieuwe kerk in Vleuten te bouwen. Maar dit blijkt toch niet mogelijk; het resultaat van de besprekingen met het College van B & W is dat een perceel grond beschikbaar komt in De Meern, in het toen aan de orde zijnde uitbreidingsplan achter de Zandweg.

Tegen de achtergrond van de penibele financiële omstandigheden vraagt de kerkeraad aan de gemeente de koopprijs voor de grond zo laag mogelijk te willen stellen. B & W zijn daar gevoelig voor en stellen de gemeenteraad voor de grond aan de kerk aan te bieden voor f 4,25 per m² in plaats van f 4,92. De gemeenteraad stemt daarmee in en besluit daartoe op 30 december 1949. Voor de kerk wordt 1035 m² gereserveerd; voor een later nog te bouwen pastorie 667 m².

De landelijke gereformeerde deputaten voor hulpverlening aan gescheurde kerken verlenen steun voor de kerkbouw ten bedrage van f 25.000,-, welke steun later nog wordt verhoogd tot f 35.000,-. Architect is W. de Jong uit De Bilt. Op 16 september 1950 wordt een aannemingsovereenkomst gesloten met C. Hoogendoorn, aannemer te Montfoort. Hij is de laagste inschrijver voor een bedrag van f 58.042,-.

De bouw gaat heel snel; al op 2 januari 1951 meldt de architect dat het gebouw gereed is. Behalve de inrichting moet ook de centrale verwarmingsinstallatie nog worden gemaakt. Dat wordt 2 februari 1951 opgedragen aan de firma M. Staal te Vleuten, die de installatie zal leveren voor f 4.570,-.

De uitnodigingen voor de ingebruikneming zijn gedateerd 17 juli; de ingebruikneming van het kerkgebouw zal op 27 juli 1951 plaatsvinden. Opmerkelijk is dat de kerkeraad van de Gereformeerde Kerk (vrijgemaakt) al op 28 mei laat weten geen vertegenwoordiging te zullen zenden, terwijl we

toch hiervoor hebben gezien dat omstreeks die tijd de verhoudingen tussen de beide kerkeraden al veel beter waren geworden.

Dominee Troost vertelde ons dat hij toen persoonlijk door dominee Bovendorp is uitgenodigd de ingebruikneming bij te wonen en dat uiteraard ook heeft gedaan; hij heeft dat bijzonder gewaardeerd.

De stukken uit het archief vertellen ons dat er gedurende het verblijf van dominee Bovendorp in Vleuten-De Meern veel hoorcommissies zijn geweest en er ook verschillende beroepen op hem werden uitgebracht. Steeds was dan zijn antwoord: „Mijn werk hier is nog niet klaar; ik blijf”.

Na de hereniging en de totstandkoming van de nieuwe kerk werd dit anders en nam Bovendorp het beroep aan dat de kerk van Wapenveld op hem uitbracht. Hij vertrok heel snel na dominee Troost; slechts ruim een maand later. Op 20 januari 1952 doet hij intrede in deze Veluwe gemeente.

Korte biografie:

Willem Gerrit Bovendorp, geboren 27 december 1902, Brummen (Gld); gehuwd met Johanna Paulina Bouma.

Standplaatsen:

Zevenhuizen (Z. H.), 7 juli 1929
 Vleuten-De Meern, 27 januari 1946
 Wapenveld (Gld), 20 januari 1952
 tevens hulpprediker te Vaassen,
 1 november 1953
 Wijhe, 13 oktober 1957
 Emeritus, 16 november 1968

Bij de ingebruikneming van de Woerdlaankerk verzorgt het echtpaar Wiegers nog altijd het kosterschap. Zij zullen worden opgevolgd door achtereenvolgens de heer Gersen, de echtparen Van der Meulen, Van Hell, Van der Wel en tenslotte tot op de huidige dag het echtpaar Rijksen.

Het duurde enige tijd alvorens er een nieuwe predikant kon worden benoemd; bijna anderhalf jaar was er nodig. Maar dan doet op 19 april 1953 dominee Banga intrede in zijn eerste gemeente, bevestigd door zijn kersverse schoonvader, Dr. Hoek van 's-Gravenhage. Daar immers is hij eerst nog op 10 april in het huwelijk getreden met Nelly Hoek.

Hem is het voorrecht toegefallen als eerste predikant de herenigde gemeente te mogen dienen. Dit feit was voor mij aanleiding hem naar zijn eerste ervaringen te vragen. Mijn eerste opdracht van kerkeradswegen was, aldus Banga, het bevorderen van het éénwordingsproces. Maar daaraan heb ik niet veel bijgedragen; dat vraagt natuurlijk wel om enige uitleg.

Wel, de gemeente zelf droeg nl. alles aan bij die éénwording; slechts hoogst zelden heb ik iets gemerkt van vervreemding of tegenstelling. Van velen uit de gemeente

wist ik niet uit welke „hoek” ze kwamen; dat deed kennelijk niet meer ter zake.

Die bijzondere stap was gezet en dus werd er vooruit gekeken en aan gemeentepbouw gewerkt, zonder reserve en met enthousiasme. Kunt u zich indenken dat wij een fijne tijd hebben gehad in deze gemeente?

Hier is hij, met zijn korte biografie.

Jan Banga, geboren 1 januari 1927 te Noord Bergum. Gehuwd met Nelly Hoek.

Standplaatsen:
 Vleuten-De Meern 19 april 1953
 Leiderdorp 18 augustus 1957
 Ede 29 september 1963
 Vervroegd uitgetreden 1 september 1990
 Emeritus 1 februari 1992

Een eigen pastorie

Sedert de vrijmaking heeft de Gereformeerde Kerk eigenlijk niet meer over een eigen pastorie kunnen beschikken. Na het vertrek van dominee Bovendorp in 1952 werd het door hem en zijn vrouw bewoonde herenhuis aan de Zandweg verbouwd tot bankgebouw.

Voor de daarna komende predikanten werd opnieuw gehuurd en wel op de hoek van de Zandweg en de Woerdlaan. Een pand dat toen eigendom was van de hierbovenbedoelde bank. De bewoner, kassier van de bank, verhuisde met de bank mee. Later kwam deze predikantswoning in bezit van de Hervormde Gemeente De Meern.

Als in 1960 de Hervormde Gemeente een nieuwe predikant heeft beroepen, wordt de huur van de pastorie aan de Gereformeerde Kerk opgezegd. Uiterlijk 1 september 1961 moet de dan fungerende ds. D. J. Suurmond het huis hebben ontruimd.

En zo gebeurt het dat de bij de Gereformeerde Kerk gereserveerde grond voor een pastorie bebouwd gaat worden. Architect G. C. van Bommel uit Harmelen tekent een eerste ontwerp en legt dat 24 september 1960 voor aan de kerkeraad. De raming hiervoor komt uit op f 51.000,-.

Dat wordt kennelijk wat duur gevonden, want in februari ligt er een tweede ontwerp ter tafel, waarop een bestek volgt. Op 2 maart 1961 wordt door vijf aannemers ingeschreven en de laagste inschrijver is Joh. J. Griffioen, aannemer te Vleuten. Hij zal de pastorie gaan bouwen voor f 41.110,—.

Uitbreiding van de gemeente

De gemeenteraad bereidt aan het begin van de jaren zestig plannen voor om het aantal inwoners sterk te laten toenemen door de bouw van een groot aantal woningen in de beide kernen De Meern en Vleuten. In dat kader wordt aan de kerken gevraagd te willen aangeven hoe men denkt daarop in te spelen.

Op 24 oktober 1961 schrijft de Gereformeerde kerkeraad aan het gemeentebeestuur, tot de konklusie te zijn gekomen dat de meest logische oplossing voor het opvangen van de te verwachten nieuwe leden van onze kerk in de richting wijst van het stichten van een tweede kerkgebouw en wel in de dorpskern Vleuten.

In maart 1963 ligt bij de kerkeraad een rapport over de te verwachten ontwikkelingen voor de Gereformeerde kerk op basis van de gemeentelijke uitbreidingsplannen en 19 mei 1964 legt architect S. J. Wouda uit Utrecht een plan voor aan de kerkeraad voor een te bouwen kerk in Vleuten. Het bijbehorende kostenplaatje komt uit op f 205.000,-.

29 mei 1964; de kerkeraad besluit tot de bouw van een kerk in Vleuten en deelt dat besluit op 30 mei mee aan het College van B&W en aan de Hervormde Jeugdgraad Vleuten.

Hoe voortvarend het voorgaande er ook uitziet, in de boezem van de verantwoordelijken binnen de Gereformeerde Kerk zijn kennelijk toch ook wel de nodige twijfels over de haalbaarheid van de plannen en wordt met name door de Commissie van Beheer tot voorzichtigheid gemaand.

In de zomer van 1968 komen de discussies opnieuw op gang; vooral in de ochtend kerkdiensten kan de kerk de kerkgangsters niet meer bergen en moeten er bij herhaling op de meest onmogelijke manieren extra stoelen worden bijgezet. Tegelijk wordt nu ook hardop twijfel uitgesproken over de kerkbouw in Vleuten.

Op 21 oktober besluit de kerkeraad na daartoe gevoerd overleg, om voor de ochtenddiensten gebruik te gaan maken van de Hervormde Kerk in De Meern. Deze diensten zullen om 9.00 uur aanvangen en de diensten van de hervormden om 10.15 uur.

De kerk in Vleuten komt er niet! De kerkeraad kiest voor uitbreiding van de kerk in De Meern.

Op 6 november 1968 ligt er een plan ter tafel, omvattende:

- a. Uitbreken van de bestaande wanden en lokalen en bijruimten achter de kerkzaal en deze ruimte benutten voor de vergroting van de kerkzaal met honderd plaatsen.
- b. Uitbreiding van het gebouw met enkele zalen, keuken, stookruimte, gang, berging en toiletten.

Daaraan hangt architect W.M. de Jong uit De Bilt een prijskaartje van ca. f 150.000,-; schrik alom.

In een gemeentevergadering op 16 mei van dat jaar wordt ruime instemming verkregen op de plannen en geeft de kerkeraad opdracht aan de architect het plan bestekklaar te maken.

Als dat gebeurd is voegt hij daar een bijgestelde raming van f 135.000,- aan toe; het is 10 juni 1969.

De vaart blijft er in; op 23 juni besluit de kerkeraad tot uitvoering van het plan en geeft op 17 juli aan de architect machtiging om opdracht te verlenen aan de plaatselijke aannemer M. van de Brandhof voor de bouwkundige werkzaamheden.

Het installatiebedrijf Heilker uit Woerden gaat de centrale verwarmingsinstallatie maken en het schilderwerk gaat naar schilder Van Zoeren.

Als het karwei is geklaard zal de eindafrekening f 139.514,46 bedragen.

De heropening van de kerk vindt plaats op vrijdag 12 december 1969. In de speciale dank- en eredienst wordt tevens herdacht dat de gemeente vijf en zeventig jaar bestaat.

Een emigratiegolf rond 1960

Een van de latere gevolgen van de Tweede Wereldoorlog was een aan het einde van de jaren veertig op gang gekomen emigratiestroom van vele Nederlanders naar Canada, de Verenigde Staten van Amerika en Australië.

Naar Canada veruit het meest; dat was waarschijnlijk vooral te danken aan het feit dat Canada een minder stringent toelatingsbeleid voerde dan de Verenigde

Staten. Voor een ander deel is het mischien wel het gevolg van het belangrijke aandeel dat de Canadezen hadden in de bevrijding van ons land uit de Duitse overheersing.

Ongetwijfeld heeft de uitermate dramatische crisis van de jaren dertig voor velen invloed gehad bij hun emigratiebeslissing. Alhoewel de ouderen de crisis als ondernemer hadden weten te overleven, straalde de grote armoede toch ook af op de jongere generatie; niet in geringe mate versterkt door de toen nog in ruime mate voorkomen de grote gezinnen.

Een lang niet altijd uitgesproken andere reden is in een aantal gevallen zonder twijfel geweest het opkomende gevaar van een nieuwe oorlog in Europa; nu tussen Oost en West. Met nog de Duitse bezetting vers in de herinnering, vreesden niet weinigen voor een nieuwe overheersing, nu door het Russische communisme. De algemeen geldende opvatting was dat dit nog erger zou zijn dan de Duitse overheersing. En dit gegeven joeg menigeen naar de andere zijde van de Atlantische Oceaan.

Het bovengenoemde gold natuurlijk ook de in onze gemeente in grote mate aanwezige agrarische bevolking. De agrarische sektor kende reeds voor de Tweede Wereldoorlog, maar zeker daarna, een gevoelig tekort aan grond. Een daarbij behorende faktor was dat daardoor de grondprijzen hier aanzienlijk hoger lagen dan aan de overkant.

Tenslotte willen we niet onvermeld laten dat het emigreren voor Gereformeerden historisch gezien niet vreemd was; een aantal had daardoor reeds verre familie aan de overkant van de grote plas. We bedoelen de emigranten van hier vervolgde Afgescheidenen in het midden van de negentiende eeuw. Hierdoor was waarschijnlijk het aantal Gereformeerden relatief vrij hoog.

Uit een en ander moge duidelijk zijn dat de emigratiegolf ook de Gereformeerde Kerk van Vleuten-De Meern niet onberoerd liet. In de ogen der Canadezen waren de emigranten veelal vluchtelingen en werden zij dan ook niet zelden als displaced persons behandeld.

We hebben zo goed mogelijk en zoveel mogelijk proberen terug te vinden wie er van onze kerkelijke gemeente allemaal emigreerden. Het aantal teruggevonden geëmigreerden belooft volgens onze waarneming 50. Als in aanmerking wordt genomen dat het ledental van onze gemeente na de vrijmaking van 1944 was gereduceerd tot ruim tweehonderd, dan veroorzaakte de emigratie een forse aderlating.

Tot mijn grote genoegen heeft een van onze gemeenteleden mij in de gelegenheid gesteld kennis te nemen van de op schrift gestelde memoires van een der emigranten uit die tijd, dus inmiddels al meer dan veertig jaar geleden.

Hieronder wil ik proberen in een korte schets iets door te geven vanuit deze informatie. Daarmee is natuurlijk niet aangetoond dat die schets representatief is voor alle emigranten. Maar dat het model staat voor een niet gering aantal van de Gereformeerden, daarover heb ik nauwelijks twijfel.

Zoals hiervoor al gezegd ging het bij de emigratie veelal om grote gezinnen; ouders kozen vooral voor de toekomst van hun kinderen voor een leven in de nieuwe wereld.

Maar een emigratie naar een zo ver land betekent materieel ook nogal wat. Velen hadden daarvoor niet de middelen. Dan kon de onderneming of niet doorgaan of er werden de nodige verplichtingen aangegaan in de vorm van een lening. Dat dit voor niet weinigen een barriere was waar langdurig tegenop werd gezien laat zich verstaan.

In onze gemeente kwam het wel voor dat door bemiddeling van de predikant financiële hulp werd geboden door particulieren, meestal dus gemeenteleden.

We kunnen ons goed voorstellen dat een dergelijke diep ingrijpende beslissing pas genomen werd na heel veel wikken en wegen. Maar ik heb kunnen lezen dat dit voor velen meer dan dat was en daartoe vanuit de geloofsbeleving heel dikwijls intensief steun van God werd gezocht. Veel van de ervaringen op deze weg werden rechtstreeks beleefd als verhoring van veelvuldig opgezonden gebeden en Gods leiding.

Wanneer dan eindelijk de beslissing tot uitvoering kwam, volgde steeds een lange en moeizame weg langs verschillende instanties. Grote teleurstelling moest menigmaal worden geïncasseerd als de vergunning niet snel kwam; als b.v. een der gezinsleden niet door de medische keuring kwam. Niet zelden werd het eigen huis verkocht en was de opbrengst daarvan tevens de belangrijkste bron van financiering voor het emigratieavontuur.

Als dan eindelijk de vergunning wordt verkregen is het tijdstip van vertrek nog lang niet aangebroken; er is dan weer een nieuwe bron van veel spanning in de gezinnen. In dit verband las ik de ontboezeming: „Het is voor Gods kinderen niet altijd even gemakkelijk om des Heren wil in ons leven te verstaan“.

Veelvuldig worden tijdelijke dienstverbanden aangegaan, omdat het eigen bedrijf al is beëindigd. Veel zorg is er om wat wel en wat niet kan worden meegenomen. Het is meestal niet meer dan de kleding en enige huishoudelijke zaken en soms wat huisraad; immers ook de verzending van de mee te nemen bagage kost weer het nodige.

En dan komt eindelijk na dat heel lange proces het ogenblik van vertrek; veelal per bus werden de emigranten opgehaald en naar een der havensteden gebracht. Het mee te nemen huisraad was dan al in een kist verpakt getransporteerd. Dorpsgenoten zwaaiden hen uit.

De emigrantenshippen waren meestal vroegere troepen-transportschepen uit de Tweede Wereldoorlog. Als laatste hadden deze de Nederlandse militairen naar en weer terug van het vroeger Nederlands Indië vervoerd, die daar heen werden gezonden in verband met de toenmalige politieke akties.

Die troepen en dus later de emigranten, werden aan boord gehuisvest in grote tussenuitruimen met als slaapgelegenheden een hangmat.

En dan vertrekt het schip; de emigranten worden uitgezwaaid door familieleden. Zullen ze elkaar ooit weerzien? Met de vliegverbindingen van nu kunnen we ons nauwelijks meer voorstellen hoe dat veertig à vijftig jaar geleden ging. Een zeereis van enkele weken begint voor de landrotten die nog nooit op zee zijn geweest. Zeerziekte heerste alom.

Aan boord worden de emigranten begeleid door predikanten en priesters; zij zorgen ook voor de kerkdiensten in b.v. de leeszaal van het schip. Groot is natuurlijk de spanning als het „beloofde land” wordt bereikt. Als het een emigrantenship betreft dat naar Canada gaat vaart het schip nog een heel eind landinwaarts over de St. Lawrence-river tot de havenstad Quebec.

Daar begint de opvang en de begeleiding door de eerder geëmigreerde landgenoten, de kerken en de werkgevers. De vanuit onze gemeente geëmigreerde dorpsgenoten zijn vrijwel allemaal leden van de Christian Reformed Church geworden. Juist de bedding van die kerk is voor de emigranten van Gereformeerde signatuur van enorme betekenis gebleken.

De uitgestrektheid van de kerkelijke gemeenten maakt de zondagse kerkelijke invulling tot een geheel andere dan wij hier gewend zijn. Veelvuldig worden na afloop van de voormiddagse kerkdienst ontmoetingen en gezamenlijke maaltijden georganiseerd en keert men pas weer huiswaarts na de tweede kerkdienst.

Dat langs deze weg een grote saamhorigheid wordt ontwikkeld laat zich goed begrijpen. Hierdoor wordt dan ook veel onderlinge hulp en steun gegeven en genoten, een faktor van groot belang bij de kerkelijke en maatschappelijke integratie. Inmiddels zijn er bijna twee nieuwe generaties die Nederland nauwelijks meer kennen. Niettemin zijn er nog altijd heel wat huwelijken gesloten tussen uit Nederland geëmigreerde vrouwen en mannen.

We zullen ons moeten realiseren dat niet iedere emigrant goed geslaagd is. De hang naar het oorspronkelijke moederland is zeker ook niet altijd even sterk. Voor de oorspronkelijke emigrant is soms bij het ouder worden de strijd tussen heimwee naar het oude land en de kinderen in het nieuwe land een niet geringe belasting.

Vanuit onze gemeente weten we dat nog veelvuldig heen en weer wordt gereisd door zowel emigranten als achtergebleven familieleden hier; zij waren vooral de aanleiding om ook dit onderwerp niet onbesproken te laten, omdat ook dat deel uitmaakt van het kleurenpalet van onze honderdjarige kerkelijke gemeente.

Overige predikanten

Hieronder volgen tenslotte de overige predikanten na dominee Banga, die de Gereformeerde Kerk van Vleuten-De Meern hebben gediend na de hereniging met het overgrote deel der vrijgemaakten in 1951.

Daniel Jan Suurmond, geboren 31 juli 1932 te Oosterbeek. Gehuwd met: Anna Trijntje Muntingh.

Hendrikus van der Laan, geboren 10 mei 1932 te Huizen (N.H.) Gehuwd met Alie Hindriks.

Frank de Vries, geboren 7 januari 1931 te Leiden. Gehuwd met Alice Clascina Hendrika van Zuilekom.

Wietze ten Kate, geboren 1 september 1925 te Oostdongeradeel (Fr.). Gehuwd met Maria van der Esch.

Cornelis de Ruijter, geboren 7 december 1930, te Leidschendam. Gehuwd met: Geertruida Maria van den Bos.

Leendert van der Veer, geboren 30 oktober 1936, Rotterdam Gehuwd met: Jenny van de Merwe